

NEZNÁMÉ DOKLADY LATÉNSKÉHO OSÍDLENÍ JIHOZÁPADNĚ KUTNÉ HORY

Jarmila Valentová

Ač je Kutnohorský znám poměrně četnými hrobovými nálezy doby laténské (Čižmář – Valentová 1977; Valentová 1993), sídliště tohoto období jsou zde dosud reprezentována minimální materiálovou základnou, čítající nečetné keramické zlomky mnohdy pouze sběrové hodnoty (Rybová 1968; Valentová 1996). Jakékoli větší soubory keramiky či jiných sídlištních komponent zde zatím chybí, přestože zejména v povodí dolní Klejnárky a jejího přítoku Vrchlice protékajícího Kutnou Horou je téměř kontinuálně zastoupen celý pravěký vývoj regionu (souhrnně Šumberová 2000). Výjimkou je pouze nálezový soubor z objektu 20 z katastru Nových Dvorů (Valentová 2002, 145).

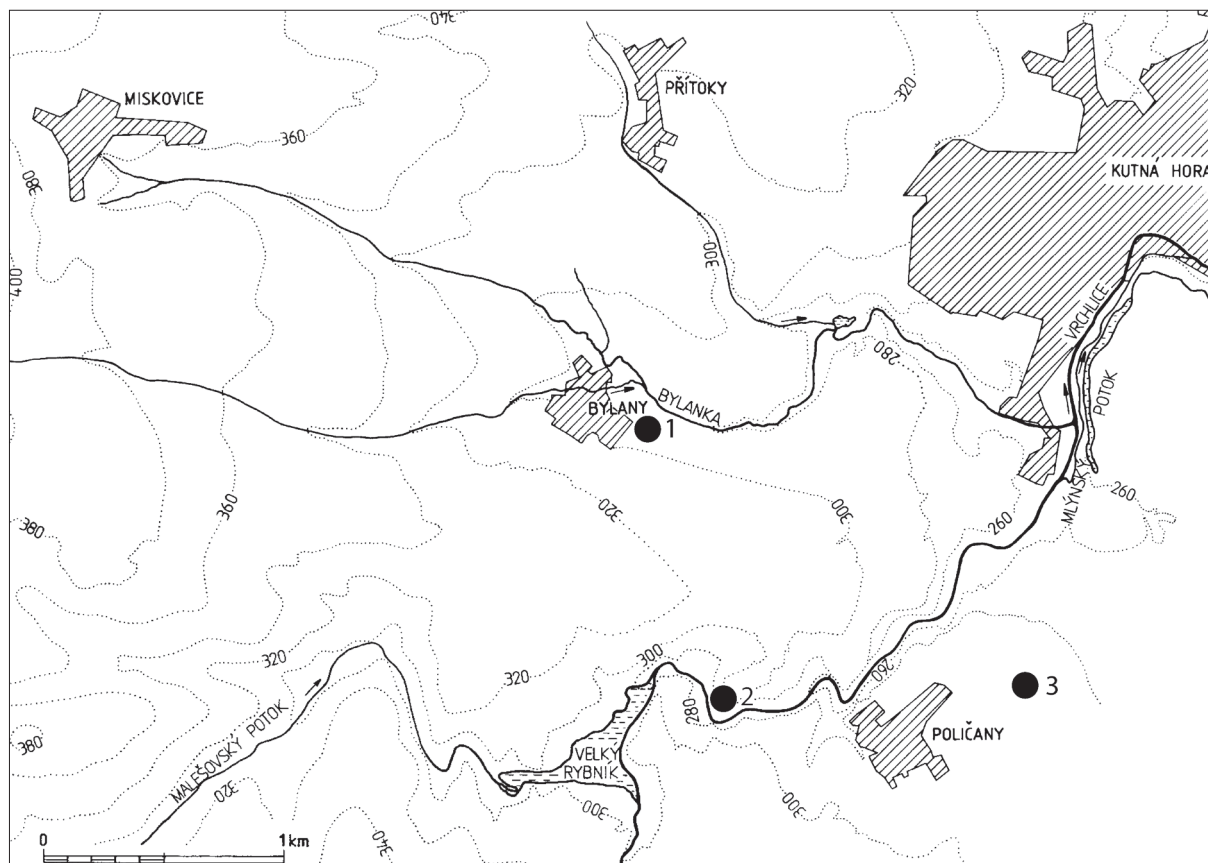
I když se jedná o jednu z archeologicky nejprozkoumanějších oblastí, zejména díky půlstoletí působení detašovaného pracoviště pražského archeologického ústavu v Bylanech, laténská sídliště se v pestré chronologické škále archeologických výzkumů téměř nikdy neobjevila, a to ani při velkoplošných systematických výzkumech (Bylany u Kutné Hory) nebo rozsáhlých sondážích v okolí města, s výjimkou několika izolovaných objektů (Valentová 2002). Proto se ukazuje nezbytné zveřejnit alespoň dosud nepublikované malé keramické soubory ze starých fondů Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, které jsou k dispozici z lokality Bylany „V Mršníku“ a Poličany, i nepublikované doklady laténské komponenty, jež se ocitly mimo chronologicky monotematický publikační záměr autorů výzkumu, jak je tomu u lokality Bylany „Cimburk“ (Zápotocký 2000).

KRITIKA PRAMENŮ

Při fyzické revizi materiálu bylo zjištěno, že některé z nálezů uváděných z tohoto prostoru v literatuře jako laténské tomuto období nenáleží. Tak je nutno vyřadit ze sítě sídlišť tohoto období nálezy pocházející z povrchu neolitického hliníku (objekt 7) z počátku výzkumu bylanského neolitického sídliště v roce 1953 (Pavlů – Zápotocká 1983, 44), které patří štítarské fázi knovízské kultury a do doby laténské byly mylně přiřazeny zřejmě díky záměně svíslého rýhování za mladolaténské hřebenování. Taktéž fragment silně tuhové keramiky z Kutné Hory-městské cihelny poblíž železniční zastávky Kutná Hora-předměstí uváděný ve fondu kutnohorského muzea jako laténský spíše pochází z masivního středověkého tygle a patří do kontextu nedalekého centra středověkého hutnění v místní části V Hutích na potoce Vrchlici. Naopak bronzová spona publikovaná již J. Filipem (1956, tab. LIX:4) s označením „Kutná Hora-Cimburk“, což je eneolitické výšinné sídliště na katastru Bylan, byla díky neznámým nálezovým okolnostem a absenci jiného materiálu z doby laténské hodnocena nověji, bohužel již v torzovitém stavu, jako pravděpodobně ojedinělý nález hrobový (Čižmář – Valentová 1977, 183, 188, obr. 4:3; 5:6). Teprve větší plošný odkryv na předhradí Cimburku v devadesátých letech minulého století přinesl i doklady využití polohy možná jen k časově a prostorově omezenému sídlení v době laténské.

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY LATÉNSKÉHO OSÍDLENÍ NA KATASTRU BYLAN

Dvě lokality na katastru Bylan (ob. Miskovice), tj. Bylany „V Mršníku“ (obr. 1:1) a Bylany „Cimburk“ (obr. 1:2), z nichž laténský materiál dosud nebyl zveřejněn, reprezentují nejzápadnější doklad laténské osídlení v povodí Klejnárky a jejího přítoku Vrchlice. Zároveň jsou to nejzápadnější stopy laténské osídlení i v prostoru administrativních hranic okresu Kutná Hora, jež je situováno výhradně v jeho východní části s výraznou vazbou na vodní tok Labe zprostředkovanou vodotečí II. řádu říčkou Klejnárkou s přítokem Vrchlicí a jejím přítokem Bylankou, na které leží i předpokládané laténské rovinné sídliště.

Obr. 1. Soutok Bylanky s Vrchlicí u jihozápadního okraje Kutné Hory. Sídlištní nálezy z doby laténské: 1 Bylany „V Mršníku“; 2 Bylany „Cimburk“; 3 Poličany

Přírodní prostředí obou lokalit vzdálených od sebe 15 minut pěší chůze je poněkud odlišné. Poloha Bylany „V Mršníku“ využívá všech výhod přírodního prostředí zaručujícího prosperitu rovinnému zemědělskému sídlišti (černozem, poloha poblíž ústí bezejmenného přítoku do Bylanky, mírně svažité terén nad jejím pravým břehem, nadmořská výška 290–295 m). Poloha Bylany „Cimburk“ je situována téměř jižně odtud na malé skalnaté ostrožně nad říčkou Vrchlicí, která skýtá výhodu především strategickou. Je zde položena nad hluboce zaříznutým kaňonovým údolím. Zjištěná sídlištní aktivita na předhradí tohoto výšinného sídliště na zemědělsky obdělávatelné půdě však nemusela nutně s touto předností souviset. N. Venclová zařazuje tuto lokalitu mezi jiné výšinné areály s pravděpodobnou obytnou komponentou doby laténské, s otázkou, zda tyto výšinné polohy opevněné v předcházejícím pravěkém období mají být klasifikovány jako sídliště nehrazená či hrazená (Venclová 2008, 37, obr. 11:3).

Podloží je svorová rula silně prostoupená živcem a křemenem. Půdní pokryv je zde standardně klasifikován jako hnědá půda na pararulovém substrátu (Půdní mapa okresu Kutná Hora 1 : 10 000).

OKOLNOSTI NÁLEZŮ

Keramické nálezy z polohy Bylany „V Mršníku“ pocházejí zřejmě z období čtyřicátých let 20. století z průzkumných aktivit prof. Hakena, který je věnoval do muzejních sbírek. V zápise muzejního inventáře se hovoří o „sídlištní jámě“.

Nečetné nálezy z polohy „Cimburk“ pocházejí z výzkumu předhradí této lokality v letech 1990 a 1991 (Zápotocký 2000), a to ze zásypu tělesa eneolitického příkopu (objekt 11) využitého však ještě znovu ve starší době železné a později v rámci osídlení doby hradištní. Výzkum další nálezy nepřinesl, a tak lze zatím při absenci zahloubených objektů uvažovat pouze o prostorově i časově omezené laténské sídlištní komponentě, která není obsažena ani v objemném fondu ze starších výzkumů na Cimburku uloženém v Českém muzeu stříbra v Kutné Hoře.

POPIS A CHRONOLOGIE NÁLEZŮ

Bylany „V Mršníku“

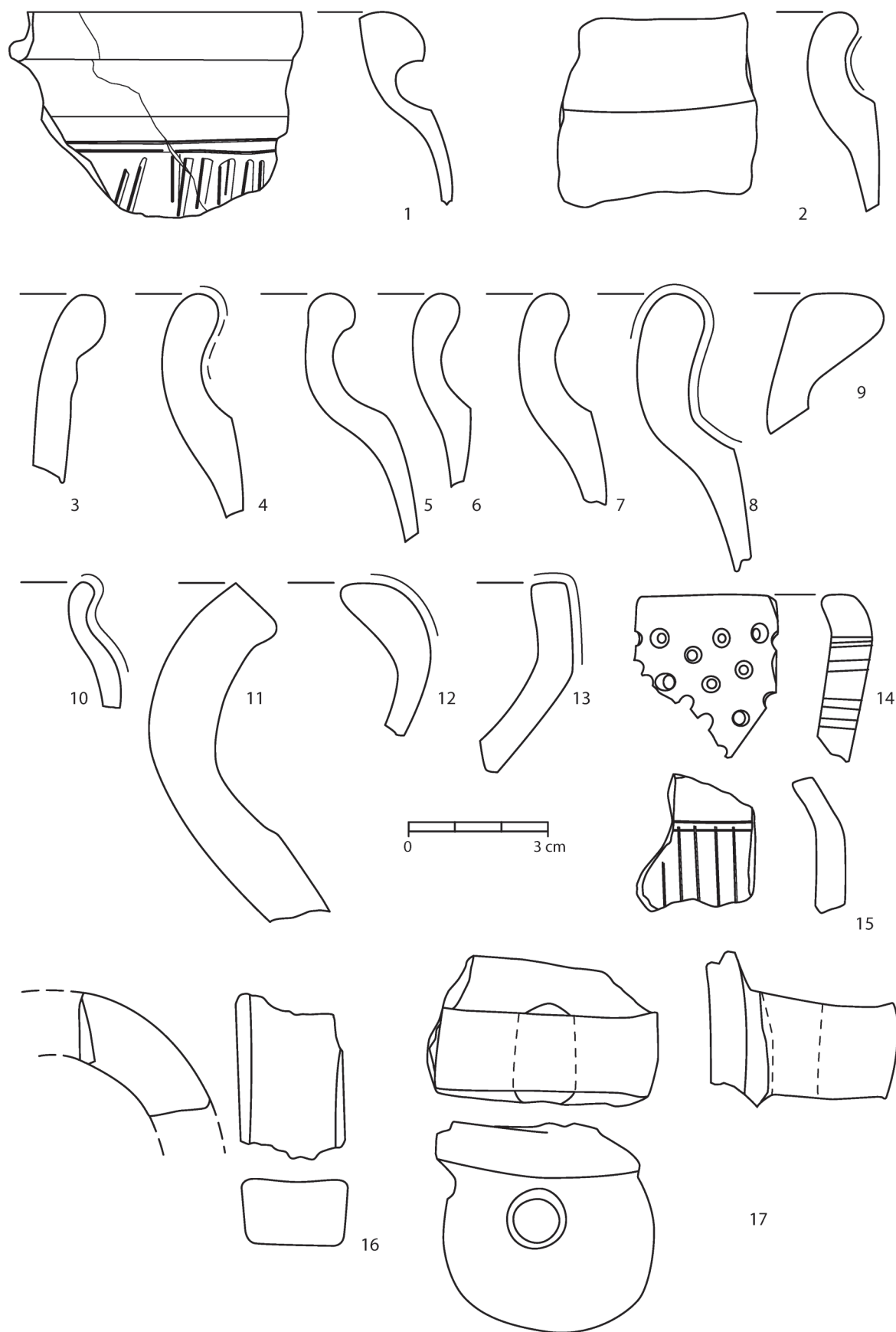
I když se v prozkoumaném prostoru neolitického osídlení, jak již bylo uvedeno, žádné stopy využití této plochy i v době laténské nenalezly, byla i na katastru Bylan objevena sídlištní jáma z tohoto období. V muzejním fondu byl sice zachován jen obvyklý výběr keramických zlomků, ale i tak je můžeme spolehlivě zařadit do stupně LT C2/D1. K popisu vizuálně zjištěných vlastností keramiky bylo použito deskriptivního systému N. Venclové (Venclová 1998). Soubor charakterizují okrajové zlomky hrnců s výrazně odsazeným a prohnutým hrdlem (*obr. 2:1, 2, 4–8, typ 232 dle Venclové*), okrajový zlomek nečleněné mísy se silně klenutou a jedenkrát zalomenou stěnou (*obr. 2:12, typ 715 dle Venclové*), dno s výrazným omfalem vyrobené z jemného materiálu (*obr. 3:10*), úprava povrchů okrajových částí nádob černým smolným nátěrem (*obr. 2:2, 4, 8, 10, 12, 13*), struhadlovité drsnění povrchu nádob a výroba na kruhu, markantní zejména u nádob z hrubších materiálů. Celková charakteristika materiálu odpovídá dobře zpracovanému homogennímu hliněnému těstu s písčitou příměsí a s jemně drcenou příměsí slídy, která je v tomto regionu běžná. Pozornost vzbuzují pouze dva případy zastoupení keramického těsta s příměsí grafitu, z nichž jeden fragment se výrazně liší od standardního vzhladu místní keramiky zpracováním hliněného těsta a specifickou černou barvou povrchu (*obr. 2:1*). Fragment nádoby s otvory je méně běžným keramickým typem a řadíme ho spíše k technické keramice, než ke kuchyňské, tj. k tzv. vykuřovadlům či poklopům na žhavé uhlíky, než k cedníkům (*obr. 2:14*). Zlomek ucha s hranatým profilem (*obr. 2:16*) je materiálově, provedením i tvarem identický s obdobným nápadným fragmentem (*obr. 2:17*) ze stradonického oppida, bohužel nestratifikovaným a rovněž dosud bez zařazení ke konkrétnímu keramickému tvaru (z Bergerovy sbírky v NM, inv. č. H1 105586, nepubl.). Liší se pouze průměrem. Jemný, zcela homogenní materiál, dokonale vyhlazený černý povrch a téměř „strojová“ exaktnost zpracování tvaru, vystupující zvláště u dokonalého vykroužení vnitřního otvoru stradonického fragmentu s drobnými rýžkami (*obr. 2:17*), naznačují nezvyklou technologii snad spíše souvislosti s vyspělejším jižním prostředím evropského kontinentu. Pokud by se tato souvislost při dalším bádání potvrdila, platila by i pro identický zlomek z Bylan, který pochází snad z kruhového ucha většího průměru.

Bylany „Cimburk“

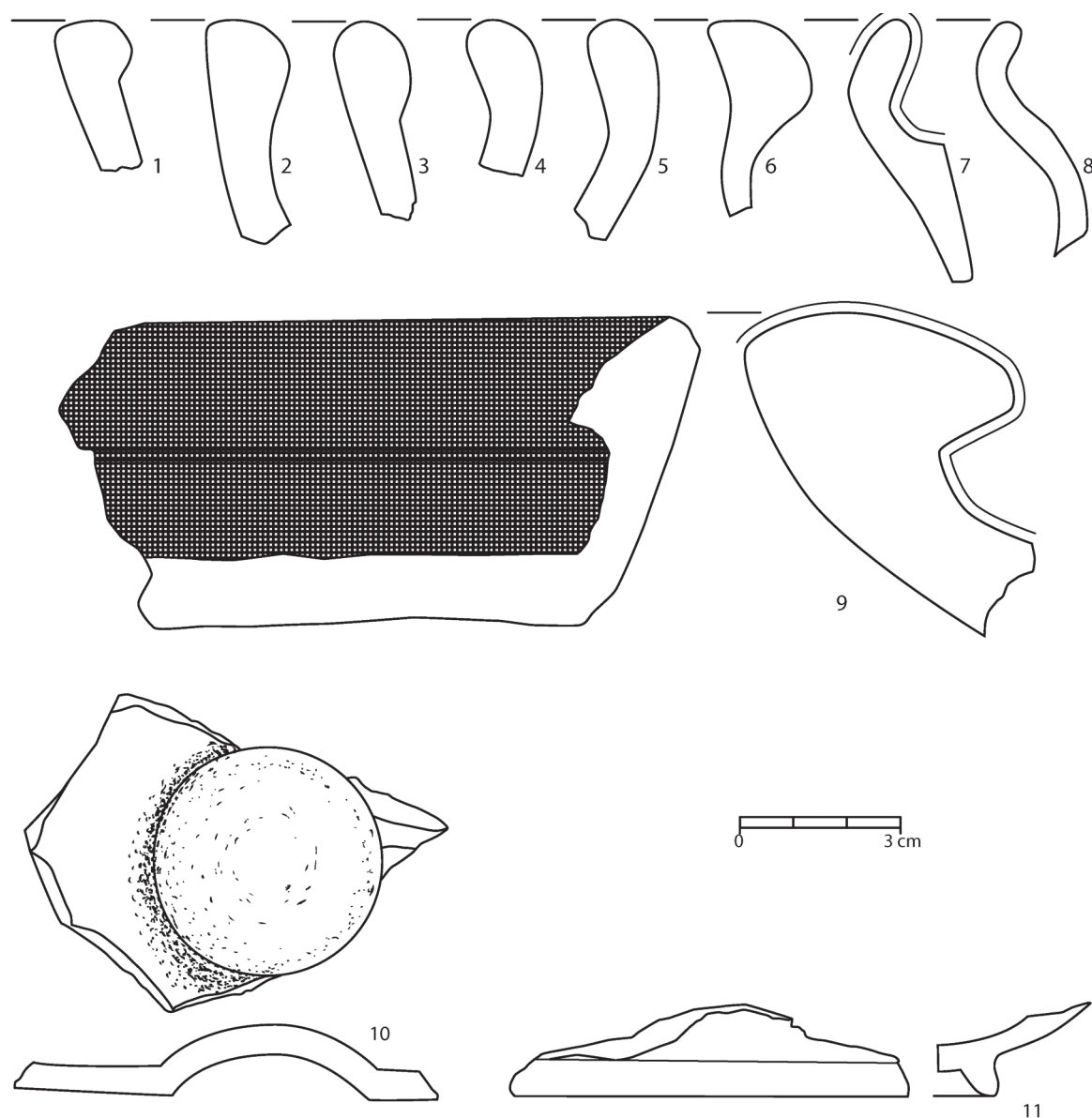
Nevýrazná kolekce zhruba šedesáti keramických zlomků z období latěnu pochází z příkopu (objekt 11) zachyceného v sondě IV, z vrstvy 5 (hloubka 80–110 cm), kromě čtyř zlomků z hloubky 40–60 cm. Byly vyčleněny mezi keramikou eneolitickou a halštatskou, a o něco vyšší počet atypických zlomků hrubé keramiky tak není vyloučen. Malá vypovídací hodnota souboru neumožňuje přesnější chronologické zařazení. Dvě třetiny kolekce tvoří drobné fragmenty keramiky z jemně plavené hlíny a z jemného neplaveného materiálu, bohužel téměř všechny jsou atypické až na fragment dna s odsazeným podstavovým prstencem (*obr. 3:11*). Rozšířenou podstavu má také fragment spodní části nádoby vyrobené z hrubšího slídnatého materiálu. Zbytek představuje keramika vyrobená z hrubého materiálu s jemně drcenou slídou a makroskopicky zřetelnou příměsí drceného bílého křemene. Škálu doplňují tři zlomky keramiky z písčitého materiálu. Jediný silně tuhový atypický stěp může souviset i se středověkým využitím lokality. Pouhých osm drobných okrajových zlomků také nenabízí mnoho informací. Tři zatažené okraje nečleněných mís (*obr. 3:4, 5*) mají širší chronologické rozpětí, najdeme je v horizontu LT B2/C1 i LT C2/D1. Malé fragmenty tří ovalových okrajů (*obr. 3:1–3*) a dvou slabě zesílených okrajů patří blíže neurčitelným hrncovitým tvarům, ke kterým řadíme s největší pravděpodobností i dva okraje přímé. Absence struhadlovitého drsnění a černých nátěrů nás vede k úvahám o příslušnosti spíše ke staršímu horizontu, nicméně soubor je tak nevýrazný, že tento jev může být i náhodný.

Poličany

Další laténskou sídlištní komponentu přímo z katastru Bylan neznáme. Nejbližší lokalitou jsou Poličany, z Cimburku snadno dohlédnutelné, leží však již na druhé straně kaňonovitého údolí říčky Vrchlice. Uvedme zde rovněž nepublikované střepy nalezené SV od obce Poličany, v ohbí místní železniční trati (*obr. 1:3*) při hloubení trativodů v hloubce 1 m profesorem Hakenem v roce 1941, a datovatelné do fáze LT C2/D1, stejně jako hrnec se struhadlovitě drsněnou výdutí, který uvádí už J. Filip (1956, 190, tab. CXIII:1). Malý soubor tvoří pouze pět okrajových zlomků, z toho dva patří hrncům s výrazně prohnutým a odsazeným hrdlem (Venclová 1998, typ 232 a 232 se struhadlovitým drsněním těla a černým nátěrem; *obr. 3:6–7*), další dva hrncům s méně prohnutým hrdlem a odsazeným okrajem (Venclová 1998, typ 231

Obr. 2. 1–16 Bylany „V Mršniku“; 17 Stradonice u Berouna, oppidum

Obr. 3. 1–5, 11 Bylany „Cimburk“; 6–8 Poličany; 9 Kutná Hora, ul. Na Provaznici; 10 Bylany „V Mršníku“

a 231 s černým nátěrem a struhadlovitým drsněním; obr. 3:8) a jeden zlomek hrnce se slabě prohnutým hrdlem (Venclová 1998, typ 221) na rozdíl od hrubšího materiálu předešlých nádob z jemné neplavené hlíny.

DATECE A VZTAH OBOU LOKALIT

Existenci zemědělského sídliště můžeme s určitou pravděpodobností předpokládat u polohy Bylany „V Mršníku“ a Poličany, zatímco poloha Cimburk ležící mezi oběma se jeví za současného stavu poznatků spíše jako příležitostně či krátkodobě využívaná, i když jako obytný areál možná. Osídlení prostoru dokládá chronologický rámec stupně LT C2/D1, možná již na samém počátku, a pravděpodobné využívání veškeré volné krajiny mezi nimi. Pro úplný výčet laténských sídlištních nálezů uveďme ještě sídlištní objekt z Kutné Hory, z ulice Na Provaznici, již z území města, dokumentovaný v roce 1951 v místech, kde předpokládáme zaniklou vodoteč. Dnes je k dispozici již jen jediný v muzeu dochovaný okrajový zlomek zásobní nádoby s černým nátěrem (obr. 3:9). Doplnuje představu o hustotě sídlištní sítě v okolním prostoru.

KATALOG NÁLEZŮ.

I/1. Bylany, ob. Miskovice, místní název „V Mršniku“*nález:* keramika*okolnosti:* sídlištní jáma na poli pana Václava Holana, nález před rokem 1947*uložení:* České muzeum stříbra Kutná Hora, inv. č. P 2041–2046 (st. č. 450–455); P 1584–1594, starý fond s údajem „sídlištní jáma“*publ.:* Valentová 1996, 731, 734 (materiál nepubl.)

Inv. č. P 1584, 1586: okrajové zlomky hrnců se silně prohnutým, výrazně odsazeným hrdlem, zaobleným, mírně vyhnutým okrajem s černým smolným (?) nátěrem hrdla i okraje s přesahem dovnitř. Vyrobeno na kruhu, z písčitého materiálu s příměsí jemně drčené slídy, povrch je struhadlovitě drsněný, průměr okraje 20 cm; inv. č. P 1585: totéž, bez černého nátěru, průměr okraje 16 cm; inv. č. P 1587: totéž, ale okraj oboustranně zesílený, bez černého nátěru, povrch je hladký, průměr okraje 16 cm; inv. č. P 1588: okrajový zl. cedníku nebo vykuřovačla, okraj slabě zatažený, povrch hladký, zachováno 8 otvorů o světlosti 1 mm. Vyrobeno z písčitého materiálu, dotáčeno (*obr. 2:14*); inv. č. P 1589: okrajový zl. mísy s jednou zalomenou stěnou, okraj vně s černým nátěrem, průměr okraje 30 cm. Vyrobeno na kruhu, z písčitého materiálu s jemnou příměsí slídy, povrch hladký (*obr. 2:12*); inv. č. P 1590: okrajový zlomek mísy se svislým okrajem s černým nátěrem vně, prům. okraje 28 cm, vyrobeno z písčitého materiálu s hustou příměsí jemně drčené slídy, povrch hladký (*obr. 2:13*); inv. č. P 1591: okrajový zl. hrnce, okraj vně římsovitě zesílený, s černým nátěrem, vyrobeno na kruhu z písčitého materiálu, povrch hladký; inv. č. P 1592: zl. stěny s hlazeným povrchem, vyrobený z jemně plaveného materiálu na kruhu; inv. č. P 1593: zl. stěny s širokým jemným hřebenováním na hladkém povrchu, střep silně grafitový a vyrobený na kruhu (*obr. 2:15*); inv. č. P 1594: dno s omfalem, vyrobeno na kruhu z jemně plavené hlíny, povrch hlazený (*obr. 3:10*); inv. č. P 2041: okraj hrnce vyroben na kruhu z hrubšího materiálu s příměsí drobně drčené slídy, povrch hladký (*obr. 2:11*); inv. č. P 2042: okraj hrnce s výrazně odsazeným hrdlem, silně tuhový střep na lomu černý, vyrobeno na kruhu, hladký povrch zdoben ostrými obloukovitými rýhami, prům. 20 cm (*obr. 2:1*); inv. č. P 2044: okraj hrnce, stopy černého nátěru na okraji, vyrobeno na kruhu z písčitého materiálu s nepatrnou příměsí slídy, povrch poškozený, snad původně hladký (*obr. 2:2*); inv. č. P 2045: okraj malého hrnku, vyrobeno na kruhu z písčitého materiálu, červený střep, snad se zbytky struhadlovitého drsnění, průměr 7 cm? (*obr. 2:10*); inv. č. P 2046: zl. hranatého ucha vyrobeného z jemného materiálu s nepatrnou příměsí slídy, s na všech stranách pečlivě vyhlazeným černým povrchem (*obr. 2:16*);

I/2: K tomu zřejmě patří i nálezy uložené ve starém fondu Regionálního muzea v Kolíně pod inv. č. Dv. 6193–6198 s údajem „Bylany-jáma“, dar. prof. Hakena (pozn. působil v Kutné Hoře a věnoval MUDr. F. Dvořákovi); revidovatelné jsou již pouze dva zlomky keramiky pravděpodobně z jedné nádoby – okraj hrnce vyrobeného z písčitého materiálu s příměsí slídy s hladkým černým povrchem (*obr. 2:3*) a neprofilovaný zlomek stěny snad téže nádoby, nepublikováno.

II. Bylany, ob. Miskovice, poloha „hradiště Cimburk“*nález:* bronzová spona; keramika*okolnosti:* spona ve starém muzejním fondu pravděpodobně z období budování vojenské střelnice v 19. století; keramika z předstihového výzkumu výšinného sídliště prováděného v letech 1990–1991 ARÚ AV ČR, obj. 11, vrstva 5*uložení:* ČMS Kutná Hora, inv. č. P 864; ARÚ AV ČR Praha, v. v. i., pracoviště Kutná Hora*publ.:* Čižmář – Valentová 1977, *obr. 4:3; 5:6* a keramika nepublikovaná.**III. Poličany, pole pana Moravce SV od obce, v ohbí železniční trati***nález:* keramika*okolnosti:* při hloubení trativodů v hloubce 1 m nalezl prof. Haken 3. 6. 1941*uložení:* ČMS Kutná Hora, inv. č. P 2048–2050 (457–459); P 1891, P 1894 (141, 1427a,b)*nepubl.*K tomu: hrncovitý tvar se struhadlovitě drsněným tělem (*Filip 1956, 190*).**IV. Kutná Hora-Hlouška, ul. Na Provaznici***nález:* keramika*okolnosti:* sídlištní jáma, záchranný výzkum AÚ AV ČR dne 8.5.1951*uložení:* ČMS Kutná Hora, inv. č. P 1944: okraj velké zásobnice opatřený černým nátěrem včetně hrdla, vyrobené na kruhu z hrubého slídnatého materiálu, povrch upravovaný, průměr 49 cm.*publ.:* Valentová 1996 (materiál nepubl.)

PRAMENY

Půdní mapa okresu Kutná Hora 1 : 10 000.

Regionální muzeum v Kolíně – archiv archeologického oddělení – Dvořákův inventář.

LITERATURA

- Čížmář, M. – Valentová, J. 1977: Keltská pohřebiště na Čáslavsku a Kutnohorsku, *Archeologické rozhledy* 29, 178–196.
- Filip, J. 1956: Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Paolů, I. – Zápotocká, M. 1983: Bylany. Katalog: sekce A – díl 1. Výzkum 1953–1967. Praha.
- Rybová, A. 1968: Laténská sídliště ve východních Čechách a přilehlé oblasti středočeské. Hradec Králové.
- Šumberová, R. 2000: Osídlení nivy dolního toku Vrchlice v pravěku, *Archeologické rozhledy* 52, 261–302.
- Valentová, J. 1993: Výsledky záchranného výzkumu keltského pohřebiště v Kutné Hoře-Karlově, *Archeologické rozhledy* 45, 623–643.
- Valentová, J. 1996: Osídlení Kutnohorska a Čáslavska v době laténské, *Archeologické rozhledy* 48, 729–736.
- Valentová, J. 2002: Laténské osídlení na dolní Klejnárce. In: *Bylany Varia* 2. Praha, 145–150.
- Venclová, N. 1998: Mšecké Žehrovice in Bohemia. Archaeological background to a Celtic hero. Sceaux.
- Venclová, N. (ed.) 2008: *Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská*. Praha.
- Zápotocký, M. 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. *Patříky archeologické – Supplementum* 12. Praha.

PREVIOUSLY UNKNOWN EVIDENCE OF LA TÈNE SETTLEMENT
SOUTH-WEST OF KUTNÁ HORA

With regard to the lack of settlement material from the La Tène period from the Kutná hora region, it is necessary to evaluate also less numerous pottery assemblages from old museum collections or small assemblages discovered by chance in excavations at sites from other time periods. The aim of this article is to publish the sparse La Tène finds from a settlement pit in the cadastre of the village of Bylany, location „V Mršníku“ (village of Miskovice), representing probably a lowland settlement and deposited in the Museum of Silver in Kutná Hora, and from the hilltop site of „Cimburk“, where La Tène pottery was found in Layer 5 of a prehistoric ditch (Feature 11), discovered during the excavation conducted by the Archaeological Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic. The unpublished finds from the cadastre of the nearby village of Poličany, which lies on the other bank of the Vrchlice stream, are also included. This pottery is evidence of the westernmost settlement in Kutná hora district, namely in the LT C2/D1 period, possibly from its very beginning.

Fig. 1. Confluence of the Bylanka and Vrchlice near the southwest edge of Kutná Hora. Settlement finds dating from the La Tène period: 1 Bylany „V Mršníku“; 2 Bylany „Cimburk“; 3 Poličany

Fig. 2. 1–16 Bylany „V Mršníku“ ; 17 Stradonice near Beroun – oppidum

Fig. 3. 1–5, 11 Bylany „Cimburk“; 6–8 Poličany; 9 Kutná Hora-Na Provaznici; 10 Bylany „V Mršníku“